

Polisiye Romanın Kurnaz Kadın Dedektifleri: Matmazel Scuderi ve Jane Marple Örneği*

Şenay Kırgız^{ID}, Sivas

Öz

Edebiyatta Polisiye Roman olarak adlandırılan bir türün ortaya çıkmasının en önemli nedenlerden biri, insanoğlunun gizem karşısında duyduğu merakıdır. Ölüm, cinayet ve suç gibi içerisinde gizem barındıran konuları bir dedektif titizliği ile çözmeye çalışan polisiye roman okuru, okuma serüveni boyunca kendini gerilimin hiç eksilmediği bir evrende bulur. Bu suç evrenindeki en büyük destekçisi, suçluyu bulmak için görevlendirilmiş olan dedektif ya da polis memurudur. Okur, eserin içerisine yerleştirilen ipuçlarından yola çıkarak ve akıl yürüterek suçluyu bulmaya çalışır. Polisiye roman türünün böylesine ilgi görmesinin bir sebebi de, okurun kendisini eserin bir parçası olarak hissetmesidir.

Polisiye romanda, dedektif karakteri genellikle kurnaz, atik, analitik, detaycı ve meraklı olarak betimlenir. Bu noktadan hareketle çalışmada, iki kurnaz kadın dedektif karakter ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, Ernst Theodor Amadeus Hoffmann'ın *Das Fräulein von Scuderi (Matmazel Scuderi)* ve Agatha Christie'nin *Ölüm Çılgılığı (The Murder at the Vicarage)* eserlerindeki kadın dedektif karakterleri Matmazel Scuderi ve Jane Marple'ı tanıtmak ve her iki kadın karakter arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya çıkarmaktır. Çalışmada, eserler karşılaştırmalı ve metin odaklı bir yöntemle irdelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Polisiye roman, cinayet, dedektif, Agatha Christie, E.T.A. Hoffmann.

Abstract

Die listigen weiblichen Detektive der Kriminalromane: Am Beispiel von dem Fräulein von Scuderi und Jane Marple

Einer der wichtigsten Gründe für die Entstehung eines Genres namens Kriminalroman in der Literatur ist die Neugier der Menschheit auf das Mysterium. Die Leser der Kriminalromane, die versuchen, Themen wie Tod, Mord und Verbrechen zu lösen, die mit der Akribie eines Detektivs ein Mysterium verkörpern, befinden sich in einem Universum, in dem die Spannung niemals aufhört. Der größte Unterstützer des Lesers in dieser Welt des Verbrechens ist der Detektiv oder der Polizeibeamte, der den Verbrecher finden soll. Der Leser versucht, den Täter zu finden, indem er die Hinweise, die sich im Roman befinden, als Ausgangspunkt und Argumentation nimmt. Ein weiterer Grund, warum das Krimi-Genre so viel Interesse auf sich zieht, ist, dass der Leser das Gefühl hat, ein Teil des Romans zu sein.

In Kriminalromanen wird der Detektivcharakter normalerweise als listige, agile, analytische, pingelige und neugierige Person dargestellt. Aus dieser Sicht wurden zwei listige weibliche Detektivfiguren in dieser Arbeit behandelt. Das Ziel dieser Arbeit ist es, das Fräulein von Scuderi und Jane Marple, die weiblichen Detektivfiguren in Ernst Theodor Amadeus Hoffmanns' Erzählung *Das Fräulein von Scuderi* und Agatha Christies Erzählung *The Murder at the Vicarage*, vorzustellen und die Ähnlichkeiten und die Unterschiede zwischen den beiden weiblichen Charakteren zu zeigen. In der Arbeit werden die Werke zusammen mit der komparatistischen und werkimmanenten Methode versucht.

Schlüsselwörter: Kriminalroman, Mord, Detektiv, Agatha Christie, E.T.A. Hoffmann.

* Einsenddatum: 30.04.2019

Giriş

Polisiye romanın alt türü olan dedektif türünün öncüsü, 1841 yılında yayımlanan *The Murders in the Rue Morgue (Morgue Sokağı Cinayetleri)* adlı eseri ile Amerikalı Edgar Allan Poe olarak kabul görür. Dedektif C. Auguste Dupin'in anlatıcı ile birlikte cinayetleri çözümlemesini anlatan eser, Poe'nun kendi ifadesine göre; “*New York'ta yaşanan Mary Cecilia Rogers cinayetine dayanır*” (Quinn 1998: 355). Özel dedektif Sherlock Holmes'un mucidi Arthur Conan Doyle'nin 1892 yılında yayınladığı *The Adventures of Sherlock Holmes (Sherlock Holmes'un Maceraları)* ve Wilkie Collins'in *The Woman in White*'ı (*Beyazlı Kadın*) (1860), türün edebi coşkunluğunu taşıyan diğer öncü eserlerdir (Seeber [Ed.] 2004: 272). Ernest Mandel, *Hoş Cinayet: Polisiye Romanın Toplumsal Bir Tarihi* adlı çalışmasında; dedektif romanı kavramının ilk kez 1878 yılında Amerikalı romancı Anna Katharina Green tarafından kullanıldığından dem vurur. Mandel, John Dickson Carr, Ellery Queen, Gilbert Keith Chesterton, Mickey Spillane, Georges Simenon ve Agatha Christie gibi yazarların polisiye türünün gelişimine katkılarının altını çizer. Polisiyenin, okurların en çok ilgisini çeken tür olduğuna dikkat çeken Mandel, polisiye romanın gelişmesi ve geniş okuyucu kitlesine oluşmasının, kapitalizmin gelişmesi ile eş zamanlı ilerlediğini imler (Mandel 1996: 29-39). Kapitalizm ile ivme kazanan polisiye romanın “ortaya çıkışındaki tarihsel ve toplumsal değişimlerden birisi de sanayi devrimidir. Sanayi devrimi sonrasında İngiltere'de 19. yüzyılın ortalarında kentlere doğru göç ile birlikte topraktan çok para ve taşınabilir nitelikteki mülkiyet değer kazanmaya başlamıştır” (Önen 2018: 141). Kapitalizmin ortaya çıkışı ve Sanayi devrimi gibi toplumsal yapıyı köktenci olarak değişime uğratan olaylar karşısında, polisiye türünün toplum tarafından daha fazla ilgi görmeye başlaması, kentlere doğru yönelen göçün artış göstermesi ile doğrudan ilişkilidir. Kentlilik oranındaki yükseliş, istihdam ile birlikte kaosu da beraberinde getirir. Fazla nüfus oranının olumsuz sonuçlarından biri de suç oranındaki artıştır. Polisiye romanda suç kavramının başat konulardan biri olması, okur kitlesinin türe yönelişi üzerinde büyük ölçüde etki sağlar. Bu bağlamda polisiye roman, suç ile baş etme açısından bir kullanım kılavuzu vazifesi görür. İnsanoğlunun suç işlemeye meyilli tabiatı, polisiye romanın bu denli ilgi göstermesinin başlıca nedenlerindedir. Nitekim “insanın tarih sahnesine çıkışıyla birlikte görülen suça ve cinayete olan eğilimi, kent hayatının getirdiği problemler çerçevesinde yoğunluğunu arttırdıktan sonra, edebî sahada da polisiye gibi merak ve gizemi öne çıkaran bir roman türünün doğmasına öncülük etmiştir” (İlhan 2013: 564).

Polisiye Roman ve Dedektif Romana Bakış

Batı edebiyatında ilk dönem polisiye romanları hitap ettiği okur kitlesine göre şekillenir. Abdulmecit Canatak “Postmodern Polisiye Roman ve Pınar Kür'ün Bir Cinayet Romanı” adlı çalışmasında, batı edebiyatında ilk dönem polisiye romanlarda, olay örgüsünün son derece basit bir cinayet etrafında şekillendiğinden dem vurur. Böylece kurgunun da basit kaldığını belirten Canatak, cinayetin kişisel sebeplerden dolayı işlendiğine ve temel amacın merak uyandırmak olduğuna işaret eder. Zamanla romanda cinayet sayısının arttığının, cinayet işleniş nedenlerinin farklılaştığının ve cinayetlerin artık daha çok örgütsel-siyasi nedenler gibi farklı sebeplerle işlendiğinin altını çizer. İlk dönem polisiye romanlarda dedektiflik görevini emniyet teşkilatından gerçek bir görevli üstlenirken, sonraki dönemlerde dedektifliğe meraklı amatör kişilerin de bu görevi üstlendiklerini örnekler. İlk dönem polisyelerde benzer kalıplaşmış öğeler ihtiva etse de

zaman içerisinde daha orijinal, kendini kabul ettirme kaygısı güden edebî değeri yüksek başarılı örnekler verildiğini ifade eder (Canatak 2013: 225). Polisiye romanın gelişmesi ve alt türlere ayrılması, bir bakıma Fransız polisiye romanın gelişim göstermesi ile şekillenir. Her ne kadar “Fransız polisiye romanı Amerikan romanı etkisi altında kalsa da, kendi tinsel ve eleştirel özgün yapısını oluşturmayı başarır. Bu dönemde dedektif romanı, kurban romanı, kıya [!] romanı ve karışık bir tür olan serüven (fr. thriller) roman’ alt türleri ortaya çıkar” (Tilbe 2016: 143).

Polisiye romanın alt türlerinden olan dedektif romanı ve serüven (thriller) romanının yolu, suç, suçluyu bulma gibi benzer noktalarda birleşir. Şener Bağ, *Polisiye Edebiyat* adlı çalışmasında, serüven romanında suça bakışın dedektif romandan farklılık gösterdiğini şu cümleler ile ifade eder:

Serüven romanının dedektif romanlarından ayrılan yönü ise bu öğelere vermiş olduğu yoğunluk ve uygulama biçimidir. Suça Thrillerde daha farklı bir anlam verilir. Suç, temiz bir toplulukta rahatsız edici olgu değil de, tersine toplumsal yaşamın bir parçası ve aynı zamanda insanlar için bir tehdittir. Suç değişkendir ve cinayet ise daha az söz konusudur. Bir gasp, fidye, şantaj ya da soykırım gibi suçlar, çoğunlukla da söz konusu suçun planlanması ve gerçekleştirilme süreci de konu olabilir. Ayrıca dedektif romanlarından farklı olarak suçlu genellikle başlangıçtan itibaren bilinir. Kahraman, suçluyu engellemeye çalışır. (Bağ 2005: 109)

Basitten karmaşığa bir yönelim gösteren türü, “genel romandan ayıran ilk olgu okur kitlesidir. Roman türü doğuşundan başlayarak eğitilmiş, seçkin sınıfa yüksek bir dil ve ağıdalı bir biçimle seslenirken, polisiye roman gerek seçtiği konular gerekse kullandığı dil ve biçim açısından orta sınıfa ve okuması yazması olan sıradan okura seslenir. Genel olarak roman büyük yayınevlerinde basılarak okuruna ulaşırken, polisiye roman gazetelerde ve dergilerde bölümceler biçiminde okura sunulur” (Tilbe 2016: 146). Benzer olarak Ejder Çelik, “Batı Edebiyatında Polisiye Romanın Gelişimi Sürecinde Düşünsel ve Sosyal Etkiler” adlı çalışmasında, polisiye romanın teknik ve kurgu bakımından, duygusal tasvirlerin hâkim olduğu, şiddetin cinayet boyutundaki görüntülerinin, kıskançlık, kin, intikam benzeri sebeplere dayandırılarak ortaya konulduğu klasik romandan farklılık gösterdiğini ifade eder. Polisiye romanlarda, klasik roman karakterlerinin ölüm karşısında takındıkları duygusal tepkilerden (üzülme, gazaba gelme, içe kapanma vb.) daha farklı reaksiyon gösterdiklerinin altını çizer. Polisyede kahramanın zekâsını bilimin imkânları ile harmanlayarak katilin peşine düştüğüne ve bu sürecin klasik romanlarda rastlanılmayacak kadar gerçekçi ve teknik olduğunu belirtir (Çelik 2015: 2). Polisiye romanı, klasik romandan ayıran diğer bir etken ise, suçun kavram olarak ele alınmasından çok derinlemesine analiz edilmesidir. Başka bir ifade ile:

Ciddi edebiyatın, insan bilinciyle toplum arasındaki klasik çözümlemelerinde suç toplumsal bir olgu olarak ele almalarına karşın, polisiye muammayı çözmeye yönelmektedir. Polisiye türünün önemli eserlerinde suç, analitik yöntemler ve olay örgüsünün basit şematik yapısı aracılığıyla toplumsal arka planından ayrılarak bir inceleme nesnesine yani kendisinin bilincine dönüşmektedir. (Gür 2013: 92)

Bu bağlamda klasik romanda suç toplumsal bir olgu olarak ele alınırken, polisiye roman suçun sosyolojik boyutundan ziyade, onun çözümlenmesi ile ilgilenir. Bu duruma koşut olarak polisiye romanın sıklıkla işlenen konusu olan ölüm, melankolik bir bakış açısı ile işlenmez. Mandel’in de ifade ettiği gibi, polisiye romanda ölüm, insanın yazgısı olarak

ya da trajedi olarak ele alınmaz. Ölüm, Mandel'e göre, polisiye romanda bir soruşturma nesnesidir. Yaşanan, acı çekilen, korkulan ya da karşısında savaşılan bir şey olmaktan öte, teşhir edilecek bir ceset, analiz edilecek bir şeye dönüşür. O halde ölümün şeyleşmesi, polisiye romanın bizzat can damarıdır (Mandel 1996: 62).

Polisiye roman, içerik bakımından edebi özellikler taşımaktan öte, gündelik yaşamda cereyan edebilecek ölçüde gerçekçi bir anlatım tarzı sunar. Olaylar, her an herkesin başına gelebilecek tarzdadır ve gerçekçi betimlemeler, okurda olayları yaşıyormuş hissini uyandırır. Ali Tilbe, Bir Polisiye Serüven Roman Okuması: Jean-Christophe Grange'nin "Kızıl Nehirler"i" adlı çalışmasında, polisiye romanın özelliklerinden şu şekilde bahseder:

Polisiye romanda olaylar çok hızlı gelişir, çok sayıda betimleme, düşünce ve eylem bezemi tamamlar. Romanlar genellikle güncel toplumsal/siyasal olaylar, geleneksel değerlerin yozlaşması, iç çekişmeler, yalanlar, ayrımcılık, kıyalar gibi izlekler üzerine kurgulanır. Bu izlekler okurda büyük ilgi uyandırır ve okur öykü kahramanları ile çoğu zaman özdeşleşir. Olumlu kahramanlar genellikle toplumun olumsuz yönlerini göz önüne sererler ve olumsuzluklara engel olmaya çalışırlar. Polisiye roman, özellikle dehşet romanı, serüven romanı, casus romanı ve heyecan romanı gibi öteki roman türlerinden bu nitelikleriyle ayrılır. (Tilbe 2016: 147)

Gizem, polisiye romanda önemli bir yerdedir. Polisiye romanın konusu –cinayet, hırsızlık olsun- gizemli bir atmosferde okura sunulur. İpuçları ile bezenmiş bu gizemli atmosferde kahramanın görevi -çoğunlukla bir polis ya da dedektif- sır perdesini ortadan kaldırmaktır. "Bunun yanında suç ile kuşatılmış gizem bir bakımdan, okur için sistematik olarak arttırılır. Diğer taraftan muamma, dedektifin ikna edici akıl yürütmeleri yoluyla organize edilir" (Nusser 2009: 3). Bu durum polisiye romanın eleştiriye açık yönüdür. Suç, gizem perdesi ile verilse de okur, eser içerisinde kahramanın akıl yürütmeleri çerçevesinde hareket eder. Okur ve kahraman olayları çözümlenmeye eş zamanlı olarak başlar. Kahraman sürekli olarak okuru yönlendirir. Polisiye romanda çoğunlukla okura yoruma açık bir son bırakmaz. Kanıtlar toplanır, ipuçları değerlendirilir ve her zaman muamma çözümlenir. Buna koşut olarak, Murat Belge'nin dillendirdiği gibi; "gizemin çözülmesi, okura ikinci kez bu romanı okuma imkânı sağlamaz" (Belge 2009: 40).

Polisiye roman Alman edebiyatında ivme kazanması 19. yüzyıla dayanır. 19. yüzyılda Almanya'da popüler olan polisiye roman için, "bazı araştırmacılar, Alman cinayet hikâyelerinin kaynağının 16. ve 17. yüzyıldaki broşürlere ya da kitapçıklara ve hikâye anlatıcılarının performanslarına dayandığına işaret eder. Diğerleri ise türün meşru hale gelmesinin Friedrich Schiller'in *Der Verbrecher aus verlorener Ehre* (*Kayıp Onurlu Suçlu*, 1786), E.T.A. Hoffmann'ın *Das Fräulein von Scuderi* (*Matmazel Scuderi*, 1819), Annette von Droste-Hülshoff'un *Die Judenbuche* (*Yahudi Kayını*, 1842) ve Theodor Fontane'nin *Unterm Birnbaum* (*Armut Ağacının Altında*, 1855) eserleri ile gerçekleştiğini ifade eder" (Campbell, Guenther-Pal and Peterson 2014: 13).

Matmazel Scuderi versus Jane Marple

Ernst Theodor Amadeus Hoffmann'ın hikâyeleri ve masalları bir araya getirdiği eseri *Die Serapionsbrüder* (*Serapion Kardeşler*) (Berlin (Reimer), 1819-1821) içerisinde yer alan uzun hikâyesi *Das Fräulein von Scuderi* (*Matmazel Scuderi*) ve Agatha

Christie'nin amatör kadın dedektifi Jane Marple'ı okuruna ilk kez tanıttığı *Ölüm Çılgılığı* (*The Murder at the Vicarage*) (UK: Collins Crime Club, 1930) adlı eserinin en bariz ortak noktası cinayettir. Her iki eserde de polisiye romanın ana konularından olan suç ve cinayet ekseninde olaylar cereyan eder. *Matmazel Scuderi* adlı eser, Fransa'nın kuzeybatısında yer alan ve Paris'in ortasından geçen Seine Irmağı'nın (Sen Nehri) sağında yer alan St. Honoré Sokağı'ndaki küçük bir evin kapısının gece yarısına doğru çalmasıyla başlar. Aynı zamanda evin sahibesi ve eserin başkarakteri olan Matmazel Scuderi'nin hizmetkârı olan Martiniere gürültüye uyanır o anda "hırsızlık, soygun, cinayet gibi suçların hepsi birden aklına" (Hoffmann 2004: 12) gelir. O sırada uyuyan ev sahibesinin hayatından endişe eden Martiniere, korkuyla pencereyi açar ve sesini olabildiğince kalınlaştırarak gelenin kim olduğunu sorar. "Aynı solgun pırıltısında, geniş kenarlı şapkasını gözlerine kadar indirmiş, açık gri bir pelerine sarınmış, uzun boylu bir karaltı" (Hoffmann 2004: 13) fark eder. Büyük bir korku ve merak ile gece yarısı gelen misafiri evin girişine buyur eder. Misafir elindeki mahfazayı Matmazel'e ulaştırmak istemektedir ve Martiniere'ye "ruhunun selameti için bu mahfazayı Matmazel'e ver!" (Hoffmann 2004: 16) diyerek evden uzaklaşır. Martiniere, evin her türlü işiyle ilgilenen uşak Baptiste'nin izinli olmasından dolayı üzüntü duyar. Baptiste'nin yokluğunda akliselim bir karar verememiştir ve misafiri evin girişine buyur etmesi onun açısından düşüncesizce bir harekettir. Bu pişmanlıkla yaşadıklarını aynı gece izinden dönen uşak Baptiste'ye anlatır. Baptiste ile Martiniere bu konuyu uzun uzadıya tartışırlar ve ertesi sabah her şeyi Matmazel'e anlatmaya karar verirler. Her iki hizmetkârı bu denli endişelendiren şey, "tam da o günlerde Paris, işlenen alçakça cürümlerin arenası haline gelmişti; üstelik bu cürümlerde cehennemden en şeytanca icadı araç olarak kullanılmaktaydı" (Hoffmann 2004: 18) alıntısından anlaşılacağı üzere Paris'in bir suç şehri haline gelmesidir. O zamanların en ünlü söylentisi Markiz Brinvillier'in babasını, erkek kardeşlerini ve kız kardeşini zehirleyerek öldürmesi üzerinedir. Alman eczacı Glaser ve yardımcısı İtalyan Exili'nin simya deneyleri sonucunda elde ettikleri – Markiz'in de kullandığı iddia edilen – bir tür zehir, Paris halkı için tehdit oluşturur. Eserde, Glaser'in zehri ile ilgili şu şekilde bir ifade yer alır:

Sonunda olağanüstü bir zehir hazırlamayı başardı; kokusu da, tadı da yoktu u zehir, ya anında ya da yavaş yavaş öldürüyor, insan vücudunda kesinlikle hiçbir iz bırakmıyor ve hekimlerin bütün becerisini, bütün bilimini boşa çıkararak, onları zehirleyerek cinayeti akıllarına getirmeden, ölümün doğal bir nedenden ileri geldiğini yazmak zorunda bırakıyordu. (Hoffmann 2004: 19)

Sonunda Markiz'i idama götüren zehir suçlaması, tüm Paris halkını etkisi altına alır. Şüpheli ölümlerin bu zehir yoluyla olduğuna dair inanışlar azımsanmayacak sayıdadır. Şimdi ise St. Honoré Sokağı sakinleri, Markiz hakkındaki söylentileri gölgede bırakacak başka bir suç ile yüz yüzedir:

Suçluların ve suçlu olduklarından şüphelenilenlerin kanları Greve Meydanı'nda akıp gider ve bu sayede gizlice işlenen zehir cinayetleri gittikçe seyrekleşirken, baka çeşit bir bela kendini gösterdi; yeni bir şaşkınlık dalgası da ortalığı kaplayıverdi. Mücevherin her çeşidini ele geçirmeyi iş edinmiş bir haydut çetesi ortaya çıkmıştı. Değerli bir takı alınır alınmaz, ne kadar korunmak istenirse istensin sonunda akıl almaz bir biçimde ortadan kayboluveriyordu. Daha da kaygı vericisi, akşam vakti mücevherini üstünde bulundurmaya göze alan herkes, ya caddenin ortasında ya da evlerin karanlık giriş yerlerinde soyulmakta, hatta öldürülmekteydi. (Hoffmann 2004: 24-25)

Şeklindeki ifade, kimliği belirsiz bir suç çetesinin varlığına işaret eder. Suç çetesi işini öyle sağlama alır ki; “işin tuhaf tarafı, mücevher alım satımıyla ilgisi bulunabilecek yerlerin hepsinde yapılan araştırmalarda, gasp edilmiş değerli takıların en küçük parçasının dahi ortaya çıkmayışı, yani buralarda da izlenebilecek herhangi bir ipucunun kendini gösterme”yişiyle (Hoffmann 2004: 26), St. Honoré Sokağı sakinleri ciddi bir tehlike ile karşı karşıyadır. Suç, gizem ve cinayet üçgeninde yer alan anlatıcı boyunca okur, ardında hiçbir ipucu bırakmayan ve seri cinayetler işleyen bu suç örgütünün kimliğini açığa çıkarmayı umar. Eserin ana çatısını oluşturan cinayet olayı -diğer suçlardan ziyade- kendisinden “sanatı bakımından yalnız Paris’in değil, belki de çağının en yeteneklisiydi” (Hoffmann 2004: 37) şeklinde bahsedilen kuyumcu René Cardillac’ın bir hançer darbesi ile öldürülmesidir.

Diğer taraftan Agatha Christie’nin otuz iki bölümden oluşan *Ölüm Çılgılığı* adlı eseri, tamamen yazarın kurgusu olan St. Mary Mead adlı köyde geçer. Çok fazla suçun işlenmediği sakin St. Mary Mead köyü, alışılmadık bir olayla sarsılır. Köy halkı tarafından pek de sevilmeyen Albay Protheroe, aynı zamanda eserin anlatıcısı olan peder Len’in çalışma odasında ölü olarak bulunur. Peder, “yazı masasının üzerinde hiç de normal olmayan, dehşet verici bir halde devrilmiş yatıyordu. Başının hemen yanında koyu renk sıvıdan oluşan bir gölcük vardı ve bu sıvı insanı tedirgin edecek şekilde yere damlıyordu; tıp tıp” (Christie 2017: 45) şeklindeki betimlemesinde; Albay Protheroe’nin kafasına isabet eden bir kurşunla öldüğünün sinyallerini verir. Olay yerine gelen Doktor Haydock’un, Albay’ın ölüm sebebini yakın mesafeden ateş edilmiş olarak vurgulaması, maktulün olası bir cinayete kurban gittiğinin en açık delilidir. Matmazel Scuderi’de yer alan birkaç suç izleğinden farklı olarak, *Ölüm Çılgılığı* adlı eserde geçen tek suç izleği Albay Protheroe cinayetidir.

Gerek René Cardillac gerek ise Albay Protheroe cinayetinde olsun, cinayetleri araştırmak üzere erkek müfettişler görevlendirilir. Cardillac cinayetini, daha önce Markiz’i idama götüren zehir cinayetlerini ortaya çıkaran kurnaz polis memuru Desgrais devralır. Albay Protheroe cinayetini araştırmak için ise Müfettiş Slack görevlendirir. Bu durum polisiye romanları açısından alışagelmış bir durumdur. Genellikle kurnaz ve gözü pek polisler cinayetin ya da suçun ipuçlarından yola çıkarak katili ya da suçluyu bulur ve adalete teslim eder. Çalışmayı ilginç kılan unsur; her iki eserde de analizleri ile profesyonel polisleri bile hayrete düşüren amatör kadın dedektiflerin varlığıdır. Her iki eser boyunca kadın dedektifler gönüllü olarak ve amatör bir ruh ile cinayetleri gün yüzüne çıkarmayı amaçlarlar. Bu kadın dedektiflerden ilki aynı zamanda Hoffmann’ın eserinin adı da olan Matmazel Scuderi, diğeri ise St. Mary Mead halkı arasında meraklılığı ve kurnazlığı ile nam salmış Jane Marple’dir. Matmazel Scuderi ve Jane Marple karakterlerinin arasında davranışsal ve olayı çözme yöntemi açısından farklılıklar bulunmaktadır. Matmazel Scuderi, Markiz ve krala yakın bir mesafede, saygın ve hanımefendi biri olarak betimlenir. “Scuderi saygılı bir tavırla koltuğundan kalktı; akşam kızılıığı gibi gelgeç bir kırmızılık bu yaşlı saygın hanımefendinin yanaklarında geziniverdi, kralın önünde hafifçe eğildi...” (Hoffmann 2004: 31) alıntısından anlaşılacağı üzere kralın gözünde saygın bir hanımefendi imajı yaratmıştır. Ev işlerindeki yardımcısı Martiniere’nin, Matmazel’e karşı “hem dindar hem vefalı bir anne yerine koyduğu kıymetli efendisine duyduğu sevgi” (Hoffmann 2004: 14-15), Scuderi’nin sevilen ve sayılan bir karakter olduğunun altını çizer. Matmazel Scuderi, sadece çalışanları tarafından değil, aynı zamanda cemiyet içerisinde de sevilen bir

karakterdir. Matmazel Scuderi hakkındaki en belirgin betimleme, gece eve gelen yabancı misafirin verdiği mahfazayı kendisine sunan ve hanımlarının hayatının tehlikede olabileceğinden kaygılanan yardımcılara sarf ettiği aşağıda yer alan sözlerdir:

Zengin biri olmadığımı ve çalmak uğruna bir cinayet işlemeye degecek kadar bir servetim bulunmadığımı, şu lanet olasıca alçak katiller biliyorlardır, hem de bunu, sizin dediğimize göre evin köşe bucağını gözden geçirdikleri için, herhalde benden de sizlerden de daha iyi öğrenmişlerdir. Yetmiş üç yaşındaki bir kadını kim, ne diye öldürmek istesin; hem de hiç kimsede kıskançlık uyandırmamış, orta değerde dizelerle, yazdığı romanlarında kendi yarattığı caniler ile kundakçılardan başka kimsenin peşine düşmeyeceği, bütün saltanatı arda sırada saraya gitmek olan ve miras diye de kenarı altın yaldızlı, güzel ciltlenmiş birkaç düzine kitaptan başka bir şey bırakmayacak bir kadını kim ne diye öldürmek istesin?” (Hoffmann 2004: 32)

Bu bağlamda, amatör kadın dedektifin yetmiş üç yaşında, çok varlıklı olmayan biri olduğunu açığa çıkmaktadır. Agatha Christie'nin amatör dedektifi Jane Marple ise, Matmazel Scuderi'nin aksine daha kırsal, daha meraklı ve tez canlı olarak betimlenir. Jane Marple, İngiltere'de kırsalda yaşayan, çevrede olanlar hakkında bilgi sahibi olan, gözlemci ve dedikoducu bir karakterdir. Matmazel Scuderi'ye karşı duyulan saygı, Miss Marple için pek geçerli değildir. Scuderi'nin ölçülü tavırlarına karşın daha muzip bir karaktere sahip olan Jane Marple, komşuları arasında “köyün en korkunç dedikoducusu o. Olan biten her şeyi biliyor ve de bunlardan da en kötü sonuçları çıkarır” (Christie 2017: 11) şeklinde tanınır. “Bayan Marple beyaz saçlı, tatlı, nazik, sevimli bir kadındır” (Christie 2017: 18) alıntısından yola çıkarak, Miss Marple'in kötü niyetli olmadığı sonucuna varılabilir. Her şeyden haberdar olmak istemesi onun meraklı mizacından ileri gelir. Öyle ki “Bayan Marple her zaman her şeyi görürdü. Bahçeyle uğraşmak onun için iyi bir bahaneydi. Ayrıca elinle dürbünle sözde kuşları izlemesinin de bunda yararı oluyordu tabii” (Christie 2017: 21) ifadesi, onun merakının üst sevide olduğunun göstergesidir. Matmazel Scuderi karakteri de benzer olarak “öteden beri Matmazel'in vakarına, ileri yaşına rağmen sevimliliğine, doğal zarafetine alışkın bulunan Markiz” (Hoffmann 2004: 35) ifadesinden kasıt sevimli yapısı ile dikkat çeker. Her ikisi de hiç evlenmemiş olan Matmazel Scuderi ve Jane Marple, ileri yaşlarına rağmen enerjik ve heyecanlı yapılarıyla tanınırlar. Cinayetleri araştırdıkları sırada yüzlerinin heyecandan kızarması bu duruma örnektir.

Her iki kadın karakteri belki de birbirine en yakın kılan özellik; ileri görüşlülüktür. Profesyonel bir dedektiflik geçmişlerinin olmamasına rağmen, olayları mantık yürüterek çözerler ve analitik yönleri oldukça gelişmiştir. Matmazel Scuderi'nin “ileriye gören zekâ”sı (Hoffmann 2004: 34), onun doğal sezgilerinden kaynaklanmaktadır. Jane Marple ise, daha gözlemci ve tez canlıdır. Her şey hakkında söyleyecek bir sözü vardır. Jane Marple'in yanılma payı bir kenara dursun “o asla yanılmaz. Onun gibi mahalle dedikoducuları her zaman haklıdırlar” (Christie 2017: 25). Karakterlerin cinayet soruşturmasına dâhil olma süreçleri de farklılık gösterir. Matmazel Scuderi, kendisine gelen mahfazanın sahibini bulmak adına çıktığı yolda kendisini maktul Cardillac'e yakın mesafede bulur. Mahfazanın içerisindeki mücevherleri kendisine hediye etmek isteyen Cardillac'ın kuyumcu dükkânına giden Matmazel Scuderi'nin amacı; mücevherleri sahibine teslim etmektir. Kuyumcuya vardığında Cardillac'ın öldürülmüş olduğunu öğrenir. Kapıdan elleri zincirli çıkan Cardillac'ın kalfası Olivier Brusson, cinayetin tek şüphelidir. Kuyumcuda Olivier'in yanında

Cardillac'ın kızı ve aynı zamanda kalfanın sevgilisi Madelon vardır. Perişan haldeki kızın durumuna acıyan Matmazel Scuderi, sorumlu polis memuru Degrais'e "kızı ben alıyorum, geri kalan işleri siz halledebilirsiniz, Degrais" (Hoffmann 2004: 50) teklifinde bulunur. Böylece Cardillac cinayetinin, amatör kadın dedektifi olarak, kendisini ipucu denizinin ortasında bulur. Jane Marple ise cinayete daha en başından dâhildir. Hâlihazırda cinayetin işlendiği mekân olan rahip evine bitişik komşu olan Miss Marple, Albay'ın çalışma odasına girmesinden ateş edilmesine kadar her şeye şahit olmuştur. Emin olmadığı tek şey katilin kim olduğudur. Müfettiş Slack'ın sorgusu esnasında her gün olay yerine gelir ve çeşitli sorularla cinayeti gün yüzüne çıkarmaya gönüllüdür.

Her iki kadın karakter de olayları tıpkı Sir Arthur Conan Doyle'nin kurgu dedektif karakteri Sherlock Holmes gibi en ince ayrıntısına kadar incelerler. Ortaya attıkları varsayımlar hiç de yabana atılır cinsten değildir. Matmazel Scuderi'nin daha eserin ilk sayfalarında, gizli misafirin getirdiği mahfaza olayında sarf ettiği "şurası kesin ki..." dedi, "Bu esrarengiz kişi, gerçekten aşağılık hırsızlar ve katiller çetesinden olsa bile, yine de bana karşı kötü bir niyeti yok. O gece benimle konuşabilseydi, kim bilir, şimdi hakkımda küçük bir bilgiyi, zihnimde boşuna arayıp durduğum hangi garip olayı, konuyla ilgili hangi karanlık ilişkiyi anlamış olacaktım" (Hoffmann 2004: 47) şeklindeki sözler, onun zekâsına örnektir. Matmazel Scuderi'yi bu cinayeti ayrıntılı şekilde araştırmaya iten, Cardillac'ın kızı Madelon'un çaresizliğidir. Bitap hale düşmüş "Madelon'un tarifi imkânsız acısını derinden duyan ve Oliver'in suçsuzluğunu kabul etme eğilimi gösteren Scuderi bilgileri derledi, böylece de Madelon'un usta ile kalfasının evin içindeki ilişkileri hakkında anlatmış olduklarının doğruluğu anlaşı..."ır (Hoffmann 2004: 52). Bu nedenle Olivier'in suçsuzluğunu ispatlamak adına araştırmalar yapmaya başlar. En küçük ipucu cinayet soruşturması için son derece önemlidir. Matmazel Scuderi için ilerlemek kolay değildir. Aşması gereken engellerin başında cinayet soruşturmasının başındaki Desgrais, acımasızlığı ile tanınan başkan La Regnie ve en son kararı veren kral vardır. Bu süreçteki en büyük destekçisi ise "o zamanlar Paris'in en ünlü avukatı" (Hoffmann 2004: 88) olan Pierre Arnaud d'Andilly'dir. Matmazel Scuderi'nin cinayeti çözmek ve suçluyu bulmak için uğraşması gereken çok şey vardır:

Scuderi korkunç olayın en küçük ayrıntılarını tekrar tekrar gözden geçirdi. Ustayla kalfası arasında bir kavga olup olmadığını, Oliver'in en iyi yürekli insanları bile, kör bir cinnet gibi, ikide bir gafil avlayan ve onları, bilinçsizce diye nitelendirilecek eylemleri yapmaya kıskırtan bir hiddetten, acaba tam olarak masum kalıp kalmadığını iyice araştırdı. Ne var ki Madelon üç insanın birbirine gönülden bağlı olarak yaşadığı huzurlu aile ocağındaki mutluluktan heyecanla söz ettikçe, cinayete suçlanan Olivier'in aleyhindeki şüphe gölgeleri de ortadan kalkıyordu. Scuderi olayı inceden inceye gözden geçirince, Olivier'in suçsuzluğunu açıkça dile getiren bunca şeye rağmen, yine de Cardillac'ın katili olduğunu varsaysa bile, onun, mutluluğu her bakımdan mahvedecek bu korkunç cinayeti için, olasılıklar denizinde geçerli bir neden bulamadı. (Hoffmann 2004: 53)

Tüm bu uğraşlara değer bir şekilde Matmazel'in önemli bir dayanağı bulunmaktadır:

Olivier, fakir ama becerikliydi. Çok ünlü ustasının sevgisini kazanmayı başarmış, kızına âşık olmuş, aşkını ustası da onaylamış, mutluluk, refah tüm yaşamı için önüne serilmişti. Hal böyle iken Olivier'in, tanrı bilir nasıl bir kıskırtmanın etkisiyle hiddete kapılıp velinimetine, babasına öldüresiye saldırmayı, olay gerçekten bu şekilde cereyan etmişse, cinayetten sonra da böyle şeytanca bir ikiyüzlülüğe sahip olması gerekirdi. (Hoffmann, 2004: 53)

Bu dayanakla beraber; “Olivier’in suçsuzluğuna inanarak ne pahasına olursa olsun, masum genci kurtarmaya karar ver...”erek (Hoffmann 2004: 53) amatör bir dedektif olma yolunda adını atar. La Regnie’ye yönelttiği “Her şey kızına kalmıyor mu peki? Olivier’in Cardillac’ın damadı olacağını unutmuş olmalısınız” (Hoffmann 2004: 57)şeklindeki soru, Olivier’in suçsuzluğunu mantıklı bir zemine oturtmak için son derece önemlidir.

Matmazel Scuderi’nin karşısındaki en büyük engel olan La Regnie gibi, Agatha Christie *Ölüm Çığlığı* adlı eserinde; Jane Marple karakterinin karşısına Müfettiş Slack’ı kurgular. İngilizce karşılığı “uyuşuk, hımbıl” olan Slack, adının anlamının tam karşıtı olarak son derece enerjiktir. Öyle ki Slack’tan eserde “yeryüzünde ismiyle bu denli uyumsuz hatta zıt ikinci bir insan daha olabileceğini sanmıyorum. Slack esmer, enerjik, canlı her an kıpır kıpır bir insandı. Özellikle de gözleri fıldır fıldırdı. Kaba ve son derece küstahtı” (Christie 2017: 49) şeklinde bahsedilir. Albay Prothereo cinayetinin üç zanlısı bulunmaktadır. İlki Albay Prothereo’un kızı olan ve “tam bir baş belası” (Christie 2017: 17) olarak nitelendirilen kızı Lettice Prothereo’dur. Babası hakkında konuşurken “Tanrım! Herkes ne kadar da sıkıcı. Dayanılır gibi değil. Ah keşke param olsaydı, alır başımı giderdim. Param olmadıkça bu olanaksız. Babam anlayış gösterip ölüverseydi, her şey nasıl da yoluna girerdi” (Christie 2017: 16) cümlelerini kurması, Lettice hakkındaki şüpheleri kuvvetlendirir. İkinci zanlı ise, Albay Prothereo’nun genç eşi Anne Prothereo’dur. “Çok güzel bir kadındı, kesinlikle alışılmamış, orijinal bir tipi vardı” (Christie 2017: 17) alıntısından anlaşılacağı üzere Albay, kendisinden hayli genç ve güzel bir eşe sahiptir. Üçüncü zanlı ise Anne Prothereo’nun resmini çizmeye gelen “hem çok genç hem de yakışıklı” (Christie 2017: 21) ressam Lawrence Redding’tir. Köyde son zamanlarda Lettice ile ressam arasında aşk yaşandığına dair dedikodular çıkar. Hatta Lettice ressama mayolu poz bile vermiştir. Bunu duyan Albay Prothereo, kızını evinden kovar. Babasının ölmesini ödül sayan bir kız evlat ve gayet varlıklı olan bir adamın kızıyla ilişki yaşayan genç bir ressam, oldukça şüpheli görünmektedir. Ama “soluk tenli, kahverengi saçlı, derin gri gözlü bir kadın” (Christie 2017. 31) olan matemli genç dul Anne Prothereo’nun suçlu olabileceği yabana atılır cinsten değildir. Nitekim ressam Redding ile aralarındaki ilişkiyi “birbirimize aşığız” (Christie 2017: 31) itirafı ile tescilleyen Anne, bu haliyle Albay Prothereo’nun kızı Lettice’den daha şüpheli konumdadır. Lawrence Redding polise teslim olarak, cinayeti işlediğini itiraf eder. Bu itiraf çok ani ve basit şekilde olmuştur. Müfettiş Slack, bu itiraf karşısında cinayet dosyasının kapatılmasını ister. Ne de olsa ellerinde suçunu itiraf etmiş bir katil vardır. Ama Jane Marple, tatmin olmuş gibi değildir. Redding’in suçunu itiraf ettiği söylendiğinde düşüncelerini; “hâlbuki ben katilin o olabileceğini düşünmemiştim” (Christie 2017: 59) sözleri ile açığa vurur. Miss Marple’in tatmin olmamasının en önemli sebebi, planlanmış bir cinayeti soğukkanlılıkla işleyen bir katilin suçunu perişan bir halde itiraf etmiş olmasının mantıksızlığıdır. Peder ile olayla ilgili konuşmasında, şöyle bir ifade kullanır:

Olayları olması gerektiği şekilde algılamakta zorlanırım. Ancak bu kez sizi anlamakta gerçekten zorlanıyorum. Eğer genç bir adam dünyanın en büyük suçunu işlemeye, bir insanı öldürmeye karar vermiş olsa, olaydan sonra çılına dönmüş bir halde ortalarda dolaşır mı? Önceden planlanarak, soğukkanlılıkla gerçekleştirilen bir cinayetin ardından katil biraz şaşalayıp ufak tefek hatalar yapsa da sizin tanımladığınız şekilde perişan olacağını hiç sanmıyorum. (Christie 2017: 60)

Bu son derece mantıklı bir akıl yürütmedir. Her ne kadar ortada bir itiraf varsa da Jane Marple, olayın peşini bırakmak niyetinde değildir.

Her iki eserde de polise romanın ana unsurları olan cinayet ve kanıt üzerine anekdotlar yer alır. *Matmazel Scuderi* adlı eserde, Markiz Brinviller'in ailesini zehirleyerek öldürdüğü olaya hitaben;

Cinayet, görünmeyen sinsi bir hayalet gibi, her yere, ancak akrabalık-aşk-dostluk ilişkileriyle oluşabilen en dar çevrelere dahi sokulup çok keskin ve çok hızlı biçimde bahtsız kurbanlarını kapsamaktaydı. Bugün sapaşğlam görünen birisi, ertesi gün hastalıklarla sarsılıyor ve sararıp soluyordu. Hekimlerin hiçbir becerisi de onu ölümden kurtarıyordu. Zenginlik, verimli bir makam, güzel, bazen de daha genç bir kadın, ölümün amaçlanmasına yetmekteydi. Korkunç vesveseler, en kutsal bağları dahi koparıyordu... (Hoffmann 2004: 22)

ifadesi yer alır. Cinayet, toplumu etkisi altına alan görünmeyen bir hayalete benzetilir. Toplumun belkemiği olan ailenin içerisine kadar sızar. Hiç kimseye güvenememe paranoyası bireyi esir alır. *Ölüm Çılgılığı* adlı eserde ise, Jane Marple suç kanıtının öneminden behseder. Cinayet işlenirken az da olsa olaya tanık olan Miss Marple, Müfettiş Slack tarafından görüşmeye davet edilir. Bu davet karşısında amatör kadın dedektif hislerini şu şekilde ifade eder:

Herkesin farklı kişiler üzerinde durduğundan eminim. İşte tam da bu yüzden insanın elinde kanıt olması çok önemli. Örneğin ben, katilim kim olduğumu bildiğimi düşünüyorum, hatta bundan eminim. Ama elimde tek bir kanıt bile olmadığını itiraf etmeliyim. İnsanın böyle zamanlarda söylediklerine çok dikkat etmesi gerektiğinin bilincindeyim, aksi takdirde karşısındaki aleyhine dava açılabilir- iftira suçu, öyle diyorlardı, değil mi? (Christie 2017: 58)

Polisiye romanda ipuçlarının varlığı, polisiye roman okuru açısından oldukça önemlidir. Doğru okunan bir ipucu, suçun çözümlenmesine ve hatta sonuca ulaşılmasına olanak verir. Her iki eserde de katilleri açığa çıkaran ve kilit vazifesi gören ipuçları bulunur. Her iki eserde de gönül ilişkisi odak noktadır. *Matmazel Scuderi* adlı eserde maktul Cardillac'ın kızı Madelon ve kalfası Olivier arasında aşk ilişkisi vardır. Cardillac'ın hançerlendiği esnada yanında Olivier bulunmaktadır. Madelon, babasının öldürülmesinden çok, sevdiği adamın hapse gideceğinden endişe duymaktadır. *Ölüm Çılgılığı*'nda ise, kurban Albay Prothereo'nun genç eşi Anne Prothereo ile ressam Lawrence Redding arasında ilişki yaşanır. Peki, her iki ilişki cinayet işlemek için yeterli bir ipucu mudur? Agatha Christie'nin ve E.T.A. Hoffmann'ın, okurun katile kolayca ulaşmasını sağlayacağı daha kuvvetli ipuçları vardır. Matmazel Scuderi ile Olivier arasındaki diyalog, Cardillac cinayetinin çözülmesi açısından önem arz eder. Olivier, kendi hayatından kesitleri de anlattığı konuşmasında; aslında kendisinin Matmazel Scuderi'nin manevi kızı Anne Guiot'un oğlu olduğunu ifade eder. Asıl çarpıcı nokta ise; Olivier'in "Tüm şehirde iğrenç eylemlerini gerçekleştirmek için kurbanlarını arayan ve bulan yalnızca Cardillac'tı. Yalnız başına olması katilin izini bulmanın bir türlü başarılmayışına yol açıyor, bu da ona darbelerini indirebilmesi için gerekli güvenliği sağlıyordu" (Hoffmann 2017: 74) itirafıdır. O halde mücevher hırsız katil, Cardillac'ın ta kendisidir. Cardillac, mücevherleri çalmaya çalışan bir çetenin ya da çalman mücevherinin peşine düşmüş bir intikamcının kurbanı mıdır? Yoksa Olivier işlediği cinayete geçerli bir kılıf uydurma peşinde midir? Soruların yanıtları, okuru ve dahası Matmazel Scuderi'yi katile götürmek için oldukça elzemdir. *Ölüm Çılgılığı*'nda yazar,

“okuyucularım için odanın kabaca çizilmiş bir planını öyküme ilıstırıyorum” (Christie 2017. 47) sözleri ile cinayetin daha iyi anlaşılması ve zihinde canlandırılabilmesi için, esere krokiler yerleştırir. Ayrıca eserin son bölümlerinde yer alan rahip Len’in olayı kronolojik olarak düzenlediği liste, okurun olayları gözden geçirmesi açısından yardımcı vazifesi görür (bkz: 235-236).

Cinayetlerin çözülebilmesi için her iki eserde de uzun ve uğraşalı bir yol kat edilir. Matmazel Scuderi ve okur, Paris şehrine korku salan mücevher hırsızının kuyumcu René Cardillac olduğu konusunda hemfikirdir. Cardillac’ın katili ise Olivier’in şu sözleri ile gün yüzüne çıkar:

O anda, tıpkı Cardillac’ın cinayetine tesadüfen tanık olmama yol açan olaydaki gibi, bir subay şarkı söyleyip ıslık çalarak, beni fark etmeden önümden geçti. Fakat aynı anda da karanlık bir gölge ortaya fırlayıp subayın üzerine atladı. Cardillac’tı bu. Bu cinayeti engellemek istedim. Avazım çıktığı kadar haykırarak iki, üç sıçrayışta olay yerine vardım. Ne var ki subay değil, Cardillac ölümcül yara almış, hırlayarak yere yıkılmıştı. Subay hançeri yere attı, kılıcını kınından çekip çıkardı, beni katilin yandaşı sanarak dövüşmeye hazır halde karşıma dikildi, ama benim onunla ilgilenmeksizin yalnızca cesedi incelediğimi görünce hızla uzaklaştı. Cardillac yaşıyordu. Subayın yere attığı hançeri alıp bir yerime sakladıktan sonra, onu omuzladım, zorlukla eve doğru sürükledim, gizli geçitten de yukarıya atölyeye taşıdım. Bundan sonrasını biliyorsunuz. Görüyorsunuz ki saygıdeğer Matmazel’im, benim tek suçum Madelon’un babasını adalete ihbar etmemek, böylece de cinayetlere bir son vermemektir. Hiçbir cinayete ilgim yok. (Hoffmann 2004: 85)

Olivier’in ifadesi cinayeti işleyenin neredeyse Cardillac’ın kurbanlarından birisi olacak olan bir subay olduğuna dikkat çeker. Olivier’in suçsuzluğunu kanıtlamak için subayın kimliğinin ortaya çıkması gerekmektedir. Cinayeti işleyen subay, isteği ile Matmazel Scuderi’nin yanında gider. Subay Miossens suçunu “Bendim o” (Hoffmann 2004: 90) diye itiraf eder; fakat teslim olmaya niyeti yoktur. Yardıma yine avukat D’Andilly yetiştir. Miossens, cinayeti işlediğini belirtmeden, Olivier’in cesedi bulup, onu atölyeye taşıdığını gören bir şahit olarak ifade verir. Matmazel Scuderi’nin yapması gereken son bir görev daha vardır. Krala gidip, Olivier’in özgürlüğünü talep eder. Kral, Matmazel’e “Brusson’un serüvenli öyküsünün doğruluğunu kim garanti ediyor?” (Hoffmann 2004: 96) sorusunu yöneltir. Matmazel’in “Miossens’in ifadesi, Cardillac’ın evindeki araştırmalar, kalpten inanmış olmamız, Madelon’un saf yüreği ve talihsiz Brusson’da da görülen saflık” (Hoffmann 2004: 96) şeklindeki cevabı, onu amatör bir dedektif olmaya götüren nedenlerini açığa çıkarır. Miossens, yalnızca bir şahit olarak anılır. Olivier özgürlüğüne kavuşur ve Madelon ile evlenir. Cardillac tarafından mücevherleri çalınanlar, polise başvurup ziynet eşyalarını geri alır. Öldürülenlerin mücevherleri ise “St. Eustache Klisesi’nin hazinesine” (Hoffmann 2004: 102) devredilir.

Ölüm Çığlığı’nda ise Jane Marple, ressam Redding’in tabancasının çalındığı, Anne Prothereo’nun çalmış olduğunu ve kocasını bu yolla öldürmüş olabileceğini düşündüğu için Albay Prothereo’yu kendisinin öldürdüğünü söylediği ifadesinden sonra saliverilmesi ile tamamen çıkmaza girer. Rahip Len ile eşi Griselda arasında geçen konuşmada; “Lawrence’in aleyhinde hiç kanıt yok. Olan kanıt da tamamıyla rastlantısal. Tek sorun buraya kadar gelmiş olması. Eğer gelmeseydi hiç kimse onun cinayete bir ilgisi olduğunu düşünmezdi. Anne’in durumu farklı-şöyle düşün- eğer biri 6.20 de buraya geldiğini biliyorsa ve bu yüzden o nota özellikle o saati yazdıysa. Bence katil, cinayet saatinde başka yerde olduğunu kanıtlamak için değil, suçlunun Anne olduğunu vurgulamak istediği için yazdı o notu. Eğer Bayan Marple çıkıp Anne’in yanında

tabanca olmadığını, Anne’i o saatten bir iki dakika önce atölyeye giderken gördüğünü söylemese...” (Christie 2017: 100-101) sözleri ile Griselda, Jane Marple’in cinayet soruşturmasının seyrinde ne denli etkin olduğunun altını çizer. Eğer Anne Prothereo tabancası taşıyor ise ve Lawrence Redding’in iddia ettiği üzere tabancası çalındıysa, katil kimdir? Tüm bu sorular, Agatha Christie’nin birbiri içerisine geçmiş olaylar örgüsünün ustaca harmanladığının kanıtıdır. Oklar bu kez, ressamın tabancanın çalındığından bir önceki gün yerinde durduğunu ve önceki gün evine çaya gelenler arasında Lettice Prothereo’nun da olduğunu söylemesi üzerine yeniden Lettice’ye yönelir. Eserin geri kalan bölümleri sorgulamalar ve akıl yürümlerle geçer. Otuzuncu bölümde ise doruk noktası yaşanır. Jane Marple; şu sözleri ile suçtan aklanmış ressam Lawrence’ı yine şüpheli koltuğuna oturtur:

Biliyorum kitaplarda katiller daima en olmayacak kimseler çıkar, ama bu kural gerçek yaşamda asla geçerli değildir. Genellikle olması gerekenin doğru olduğu görülür. Anne Prothereo’yu ne kadar çok seversem seveyim kendimi onun tamamıyla Lawrence Redding’in yönetimine girmiş olduğu düşüncesinden kurtaramıyordum ve bu da beni çok rahatsız ediyordu. Lawrence Redding onu parmağında oynatıyordu ve ona her istediğini yaptırabilirdi. Onun beş parasız bir kadınla kaçacak bir adam olmadığını da hemen anlamıştım. Onun açısından Bay Prothereo’nun ortadan kalkması gerekiyordu ve kaldırdı da. Genç adam ahlaki kaygıları olmayan yakışıklı, çekici, zamanımızın gençlerinden biriydi. (Christie 2017: 254-255)

Sıra ressamın suçunu itiraf ettirecek bir tuzak kurulmasındadır. Jane Marple’in aklına dâhiyane bir fikir gelir. Doktor Haydock, Albay Prothereo’nun ilaçlarını Lawrence Redding’in değiştirdiğine dair şahitlerin olduğunu ressama söylemelidir. Böylece Redding suçlu ise telaşa kapılacaktır. Nitekim plan işe yarar. Doktor’un söylediklerinden telaşlanan ressam, Anne Prothereo’nun yanına gelerek, kaçacağını haber verir. Aralarındaki konuşmaları dinleyecek iki dedektif hazır bulunur ve ressam tam kaçacakken yakalanır. Jane Marple haklı çıkar. Her ne kadar başarı Müfettiş Slack’e mal edilse de gönüllü dedektif Jane Marple, ilk görevinde karşısına çıkan zorlu vakaları zekâsı ve kurnazlığı ile çözebileceğinin sinyallerini verir.

Değerlendirme ve Sonuç

Alman edebiyatında polisiye tür, bilim kurgu ve diğer popüler edebiyat türlerinde olduğu gibi, 19. yüzyılın sonraları, 20. yüzyılın başlarında popülerite kazanır. 16. ve 17. yüzyılda kitapçık ve broşürlerde yer alan polisiye hikâyelerle başlayan polisiye roman, 18. yüzyıla gelindiğinde Alman edebiyatında Schiller, Hoffmann ve Fontane gibi yazarların eserler verdiği bir tür haline gelir.

Genel geçer tüm yargı, dedektif türünün ilk ortaya çıkışının 1841 yılında yayınlanan *Morgue Sokağı Cinayetleri* adlı eser ile olduğu üzerinedir. Edgar Allan Poe’nun ilk kez *dedektif* ifadesini kullandığı aşikâr olsa da burada dikkat çeken nokta, çalışmada incelenmesi uygun görülen eserlerden birisi olan ve polisiye roman türüne kaynaklık ettiğinin altı çizilen *Matmazel Scuderi* adlı eserin kaleme alındığı yıldır. E.T.A Hoffmann’ın Edgar Allan Poe’nun *Morgue Sokağı Cinayetleri* adlı eserinden yirmi iki yıl önce asil ve zeki amatör kadın dedektif Matmazel Scuderi’yi kurgulamış olması dikkate değer bir ayrıntıdır. Hoffmann’ın 1819-1821 yılları arasında yayınlanan *Serapion Kardeşler* adlı eserinin içerisinde yer alan ve Alman Romantik Dönemi’nde görülen *Der Schauerroman (Gotik Roman)* türünün özelliklerini taşıyan uzunhikâyesi

Matmazel Scuderi; ölüm, suç, cinayet, dedektif figür gibi polisiye romanın olmazsa olmazı kavramları içerisinde barındırır. *Matmazel Scuderi* adlı eseri ile Hoffmann'ın aynı zamanda Paris'e korku salan seri katil René Cardillac'ı kurgulaması, o dönem için oldukça yaratıcıdır.

İngiliz polisiye yazarı Agatha Christie, ünlü dedektif karakteri Hercule Poirot'dan sonra okurunun huzuruna meraklı, enerjik, dedikoducu amatör kadın dedektif karakteri Miss Marple'ı çıkarır. *Ölüm Çığılığı* adlı eser, Christie'nin Jane Marple'ı okuruna ilk kez tanıttığı eseri olması anlamında önemlidir.

Başlangıcında erkek egemen yazar ve karakter dünyasına sahip olan polisiye roman, zamanla kadın dedektifler ve yazarlarla birlikte çeşitlilik kazanır. Bu polisiye roman için son derece verimli bir gelişme olur. Nitekim *Matmazel Scuderi* ya da Jane Marple olsun, cinayetleri analiz etme yöntemleri ile karşısındaki erkek müfettişleri şaşkına çevirir. Kadının doğası gereği olayları en ince ayrıntısına kadar inceleme yetisi, her iki kadın dedektifte de bariz biçimde göze çarpar. Asil, kırılğan, duygusal *Matmazel Scuderi*'nin aksine Christie'nin Jane Marple'ı enerjik, meraklı ve sözünü sakınmayan yapısı ile dikkat çeker. Paris'te mütevazı bir evde iki hizmetkârı ile yaşayan *Matmazel Scuderi*, kral dâhil cemiyette saygı duyulan ve sözü geçen bir karakterdir. Jane Marple ise köyde yaşayan ve her insanın hayatında bir kez dahi olsa karşılaşabileceği bir karakterdir. Bu bağlamda Jane Marple karakteri, okurda daha gerçekçi, içten ve samimi hisler uyandırır. Her iki karakter de hiç evlenmemiş ve yaşlı olarak betimlenir. Hayat tecrübeleri oldukça fazla olan karakterler, kurnazlıkları ile tanınır. *Matmazel Scuderi*'nin önsezilerinin daha kuvvetli olduğunu söylemek mümkündür. Olivier'i ve özellikle Madelon'u gördüğü ilk anda suçsuz olduklarına inanır ve bu önsezisi ile suçsuzluklarını kanıtlar. Jane Marple ise, ilk başlarda ressam Lawrence Redding'in Albay Prothereo'nun katili olabileceğini ön göremez; hatta ressam suçunu itiraf ettiğinde şaşırır. Daha sonra ise akıl yürütmesi ile hem ressamı hem de suç ortağı Anne Prothereo'yu tuzağa düşürür. Agatha Christie, Jane Marple ile eserin anlatıcısı rahip Len'i koordineli çalıştırır. Eser boyunca iki karakter arasında yaşanan diyaloglar, cinayetin çözümlenmesi açısından kilit vazife görür. Bu bir bakıma Edgar Allan Poe'nun anlatım tarzı ile paralellik gösterir. *Matmazel Scuderi* adlı eserde ise O-anlatıcı, olaylara müdahale etmez ve gözlemci bir bakış açısına sahiptir. *Ölüm Çığılığı* adlı eser, sonu önceden tahmin edilebilir bir anlatım tarzına sahiptir. *Matmazel Scuderi*'nin ise; okura bir sürprizi vardır. O da seri katil René Cardillac'tır.

Sonuç olarak; her iki eserde polisiye romanın özelliklerini taşır. Jane Marple ve *Matmazel Scuderi*, huzurlu evlerinde sakin bir şekilde koltuklarında oturmak yerine, kendilerini suçun gizemli ve heyecanlı tarafına bırakırlar. Okura düşen görev, bu iki maceraperest ile birlikte polisiyenin karanlık dehlizlerinde dolaşmaktır.

Kaynakça

Bağ, Şener (2005): *Polisiye Edebiyatı*, 1. Basım. Erzurum: Doğu Kitapevi.

Belge, Murat (2009): *Polis Romanları*, Edebiyat Üzerine Yazılar, İstanbul: İletişim Yayınları.

Campbell, Bruce /Guenther-Pal, Alison /Petersen, Vibeke Rützou (2014): *Detectives, Dystopias, and Poplit: Studies in Modern German Genre Fiction*, Rochester, New York: Camden House.

- Canatak, A. Mecit** (2013): “Postmodern Polisiye Roman ve Pınar Kür’ün Bir Cinayet Romanı”, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*. S. 49, s. 223-238.
- Christie, Agatha** (2017): *Ölüm Çığılığı*, 7. Baskı. Çev. Çiğdem Öztekin, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Çelik, Ejder** (2015): “Batı Edebiyatında Polisiye Romanın Gelişimi Sürecinde Düşünsel ve Sosyal Etkiler”, *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar Dergisi (e-dergi)*. s. 1-14.
- Gür, İmran** (2013): “Polisiye Kurmaca Özne İlişkisi Ve Polisiyenin Yeni Adı: Postmodern Esrar”, *HUMANITAS*. S. 1, s. 85-101.
- Hoffmann, E.T.A.** (1986): *Das Fräulein von Scuderi*, Dritte Auflage. Frankfurt am Main: Insel Verlag.
- Hoffmann, E.T.A.** (2004): *Matmazel Scuderi*, 1. Baskı. Çev. Esat Mermi Erendor, İstanbul: Say Yayınları.
- İlhan, Nilüfer** (2013): “Murathan Mungan’ın Fantastik Bir Polisiye Romanı: Şairin Romanı”, *International Journal of Social Science*. C. 6, S. 7, s. 563-579.
- Mandel, Ernest** (1996): *Hoş Cinayet: Polisiye Romanın Toplumsal Bir Tarihi*, Çev. N. Saraçoğlu, İstanbul: Yazın Yayıncılık.
- Nusser, Peter** (2009): *Der Kriminalroman*, 4. aktualisierte und erweiterte Auflage. Stuttgart, Weimar: Verlag J.B. Metzler.
- Önen, Selin** (2018): “Polisiye Edebiyatında Kadın Dedektifler: Esra Türkekul’un Kapalıçarşı Cinayeti Kitabı”, *Folklor Edebiyat Dergisi*. 2018/1, C. 24, Sayı: 93, s. 139-150.
- Quinn, Arthur Obson** (1998): *Edgar Allan Poe: A Critical Biography*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Seeber, Hans Ulrich** (Hg.) (2004): *Englische Literaturgeschichte*, 4. erweiterte Auflage. Stuttgart, Weimar: Verlag J.B. Metzler.
- Tilbe, Ali** (2016): “Bir Polisiye Serüven Roman Okuması: Jean-Christophe Grange’nin “Kızıl Nehirler”i”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S. 57, s. 139-157.